

Aloite Kalevalan kansallispuiston perustamiseksi

Hietajärvi, Kuivajärvi ja Rimpi ovat Suomen ainoat vienankarjalaiset kylät. Kylien läheisyydessä Suomussalmen ja Kuhmon itärajalla on kolme Natura 2000 -luonnonsuojelualuetta, yksi maisemiltaan ja luontoarvoiltaan merkittävä virkistysmetsä ja muinaismuistolailla suojeltu kulttuurihistoriallinen retkeilypolku.

Yhdessä nämä alueet muodostavat kokonaisuuden, jonka luonto- ja kulttuurihistorialliset arvot ovat Suomessa ainutlaatuiset. Esitämme, että alueelle perustetaan Kalevalan kansallispuisto.

Puiston perustamisen aika on viimeistään nyt, kun Vanhan Kalevalan ilmestymisestä on kulunut 190 vuotta ja Kalevalan 180-vuotisjuhlaa vietetään vuonna 2029.

Aluksi

Kainuun rajaseudulla Maanselkä erottaa Vienanmereen laskevat vesistöt Oulujoen valuma-alueen vesistöistä. Seudun luontoa värittävät lukuisat suot ja pienvesistöt sekä vanhat, usein soiden pirstaloimat metsät. Ehdotetun kansallispuiston suojelualueilla (Murhisalo, Malahvia ja Juortanansalo-Lapinsuo), Yli Vuokin virkistysmetsällä ja Vienan reitin alueella on paljon yhteistä, mutta niillä on myös omaleimaiset piirteensä. Niin kokonaisuudesta muodostuu osiaan merkittävämpi.

Kaikki ehdotukseen sisältyvät alueet ovat valtion, ja niillä on retkeilyä tukevia rakenteita. Ehdotetun kansallispuiston kokonaispinta-ala on noin 16 800 hehtaaria. Seudun kolmen luonnonsuojelualan pinta-ala on yhteensä noin 14 400 hehtaaria

Suojelun alueen pinta-ala kasvaisi kansallispuiston myötä noin 2 400 hehtaarilla: Yli-Vuokin virkistysmetsä 1 110 hehtaaria (lähes puolet pinta-alasta on vesistöjä), virkistysmetsän eteläpuolinen rantametsä noin 200 hehtaaria, Vienan reitin lähimetsät noin 1 100 hehtaaria. Kokonaisuus näkyy kartalla, joka on liitteenä 1.

Rajaseudulla on kirjoitettu monta lukua suomalaisen kulttuuri-identiteetin syntyyn ja maan itsenäisyyden historiaan. Uusi kansallispuisto jatkaisi perinnettä.

Luonnonsuojelualueet

Murhisalo

Murhisalo tunnetaan vienankarjalaisen eräkulttuurin muistomerkkinä. Suomalaisen kulttuurihistorian juuret löytyvät riistamaille piirtyneiltä poluilta, kalamajoilta ja kaskimailta sekä jokivarsien niityiltä.

Murhisalo on luonnonarvoiltaan erittäin merkittävä. Alueella on vanhoja luonnonmetsiä, aapa- ja lettosoita sekä reheviä jokivarsimetsiä, joilla esiintyy useita maakunnallisesti tai valtakunnallisesti uhanalaisia lajeja.

Murhisalon luonnonarvoja lisää Suomessa ainutlaatuisen suuri, lähes luonnontilaisena säilynyt järviketjun valuma-alue.

Luontoretkeilijälle Murhisalon rikas lajisto on ilo. Hiihtoreitin varrelle voi osua saukon liu'usta kertova vana tai ahman hankeen painamat jäljet. Kaikki Suomen suurpedot on tavattu Murhisalossa. Lintujen kevätmuuton seuraajalle hyvä kohde on Saarijärvi. Koko Murhisalon linnusto on runsas. Alueen vanhat metsät ovat luonnon monimuotoisuutta turvaavaa kansallisomaisuutta. Murhisalon luonnonarvojen inventoijat totesivat, että ”kääväkäs-lajistoa indikaattorina käyttäen inventoitu alue on maassamme ainutlaatuisen arvokas vanhan luonnonmetsän alue”.

Murhisalo rajautuu Kuivajärven ja Hietajärven vienalaiskyliin. Suojelualueen pinta-ala on 6 548 hehtaaria.

Malahvia

Malahvian luonnonsuojelualue kertoo vedenjakajaseudun luonnon rikkaudesta. Alue on kuin luonnon oma mosaiikki: soita, järviä, lampia ja puroja sekä luonnonmetsiä.

Seutua pidetään yhtenä Kainuun tärkeimmistä pienvesikohteista. Malahviassa on lähes 30 järveä ja lampea. Luontoarvojen inventoijat totesivat, että Malahvia on Murhisalon tavoin merkittävä alue uhanalaisen vanhan metsän lajiston säilyttämisessä useissa eliölajeissa. Alue tunnetaan esimerkiksi rikkaasta, vanhoille metsille tyypillisestä linnustosta.

Osansa alueen kulttuurihistoriasta kertovat vanhat tervahaudat.

Murhisalon tavoin Malahvia rajautuu valtakunnan rajaan. Luonnonsuojelualueen pohjoisrajalta on vain reilun kilometrin matka Raatteen vartiomuseolle. Toisen maailmansodan taistelut jättivät jälkensä myös Malahviaan.

Malahvian suojelualueen pinta-ala on 2 383 hehtaaria.

Juortanansalo-Lapinsuo

Juortanansalo-Lapinsuon luonnonsuojelualueella voi tutustua Kainuun monipuoliseen suoluontoon. Alueen maapinta-alasta yli puolet on soita, joista lähes kaikki ovat luonnontilaisia. Lammet ja pienet järvet puroineen rikastavat alueen luontoa.

Aluekuvaus kertoo, että Juortanansalo-Lapinsuon alueen ”suot ovat avoimia tai puustoisia aapasoita, keidassoita, piensoita sekä lähdesoita. Alueella on myös karuhkoja nevoja, rämeitä ja korpia”. Suosaarekkeiden metsät ovat vanhoja, karuja kuusikoita. Esimerkiksi Valtasensuon nevat ovat koskemattomien kuusikoiden ympäröimiä.

Juortanansalo-Lapinsuon luonnonsuojelualue sijaitsee osin Suomussalmen, osin Kuhmon alueella. Suomussalmi kuuluu poronhoitoalueeseen, ja Kuhmon puolella elää metsäpeura. Kuntien rajalle on pystytetty peura-aita, jonka toivotaan pitävän metsäpeurat ja porot erossa toisistaan.

Juortanansalon ja Lapinsuon seudulla laiduntavan metsäpeuran lisäksi esimerkiksi alueen linnusto lisää suojelualueen merkitystä. Vetiseltä, ihmiselle vaikeakulkuiselta Lapinsuolta sijansa ovat löytäneet esimerkiksi kurjet, liro ja piekana.

Juortanansalon eteläpuolella sijaitsee kolmas Suomen vienalaiskylistä, Rimpi.

Juortanansalon-Lapinsuon suojelualueen pinta-ala on 5 436 hehtaaria.

Yli-Vuokin virkistysmetsä

Yli-Vuokin virkistysmetsä muodostaa lähes katkeamattoman yhteyden Murhisalon ja Malahvian luonnonsuojelualueiden välille. Maisemiltaan hieno virkistysmetsä tarjoaa hyvät edellytykset retkeilylle jokaisena vuodenaikana.

Retkeilykohteena alue on jäänyt suosittumpien kohteiden varjoon, ja lukuisat kiistat metsähakkuista ovat tehneet seudun tunnetummaksi kuin esimerkiksi alueen luonto- tai maisema-arvot, jotka ovat merkittäviä.

Kalastuksen harrastajat ovat vuosikymmeniä löytäneet Metsähallituksen ylläpitämälle virkistyskalastusalueelle. Järveltä toiselle soljuu myös melontareitti.

Alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa vesistöreitin etelärannat on merkitty lähes kauttaaltaan ekologisiksi yhteyksiksi. Osana kansallispuistoa nämä rantametsät, noin 200 hehtaaria, turvaisivat luonnon monimuotoisuutta ja alueen maisema-arvoja.

Kainuun luonnonvarasuunnitelmassa vuosille 2015–2020 Yli-Vuokin virkistysmetsän alue kuuluu metsänkäsittelyltään matkailu- ja retkeilymetsien luokkiin.

Retkipaikka.fi sivustolta löytyy vuodelle 2016 päivätty, Pasi Talvitien kirjoittama teksti Yli-Vuokin alueesta. Tässä siitä ote: ”Alue ei ole nykyään minkään vilkkaan kulkureitin varrella, vaan sinne on varta vasten lähdeävä. Seutu on kuitenkin niin hieno ja monipuolinen, että siihen kerran koukkuun jäätyään on vaikea keksiä syitä miksi jatkaa yhtään sen pohjoisemmaksi. ”

Yli-Vuokin virkistysmetsän kokonaispinta-ala on 1 110 hehtaaria. Lähes puolet alasta on vesistöjä.

Vienan reitti

Vienan reitti tarjoaa aikamatkan rajaseudun historiaan. Suomussalmi-Kuhmo -maantien läheisyydestä, perinnepihapiiristä kohti itärajaa kulkevaa reittiä ovat eri aikakausilla käyttäneet runonkerääjät ja laukkukauppiat, metsästäjät ja sotilaat. Vienan reitti on osa muinaista kauppateitä Perämereltä Vienanmerelle ja Arkangeliin.

Tällä hetkellä Vienan reitti on muinaismuistolailla suojeltu kulttuurihistoriallinen polku. Sitä pidetään valtakunnallisesti merkittävänä arkeologisena kohteena.

Vienan reitin pituus on 27 kilometriä. Sen varrelta löytyy taukopaikkoja ja käyntikohteita sekä pysäyttävän komeita maisemia. Vienan reitillä voi kulkea myös meloen. Vesireitin muodostavat Porrasjoki ja Isojoki.

Reitin varrella voi tutustua myös Suomen itsenäistymisen ajan ja talvisodan sekä jatkosodan paikallishistoriaan. Partisaani-iskujen muistomerkit kertovat, miten julma siviilien kohtalo voi sodan vuosina olla.

Kansallispuistoehdotukseen sisältyvät ilman suojelustatusta olevat, valtion omistamat Vienan reitin lähimetsät. Niiden pinta-ala on noin 1 100 hehtaaria.

Euroopan vihreä vyöhyke

Euroopan vihreä vyöhyke liittää ehdotetun kansallispuiston kansainväliseen viitekehykseen. Vyöhyke seuraa entisen rautaesiripun linjaa Mustamereltä Jäämerelle. Alue on mantereen

ekologinen selkäranka. Sen varrelta löytyvät lähes kaikki Euroopan kasvien ja eläinten maantieteellistä levinneisyyttä kuvaavat biogeografiset alueet.

Vyöhyke muodostaa arvokkaiden luonnon- ja kulttuuriympäristöjen verkoston. Ehdotetun kansallispuiston alue niveltyy kokonaisuuteen hienosti. Verkoston tavoitteena on turvata alueensa luonnonperintö sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäväällä tavalla. Eurooppalaisella rajaseudulla luonnon monimuotoisuus kulkee käsikädessä kulttuurisen monimuotoisuuden kanssa.

Kulttuurihistoria

Kalevalan kokoaja Elias Lönnrot kulki Vienan reitillä runomatkoiillaan. Runolaulu, loitsut ja itkuvirret olivat myös Suomen vienalaiskylissä osa jokapäiväistä elämää. Kyliä asuttaneen Huovisten suvun kantaäidin, Toarien, laulamien säkeiden tiedetään vaikuttaneen Uuden Kalevalan rakenteeseen.

Kun luku- ja kirjoitustaito yleistyi Vienassa vasta 1920-luvulla, runolaululla säilyi tärkeä tehtävä: aiempien sukupolvien elämäkokemukseen perustuvat opit siirtyivät sanallisena perinteenä sukupolvelta toiselle. Pekka Huttu-Hiltusen väitöskirjassa hietajärveläinen perinteentaitaja, runolaulaja Jussi Huovinen toteaa, että runolaulu oli yhtä aikaa kirkko ja koulu.

Viena oli seutua, jossa rajaseudun kulkijoiden tuntemat, Itämeren alueelle tyypilliset runolauluperinteet kohtasivat. Vuorovaikutus turvasi runokulttuurin säilymisen alueella rikkaana, elävänä perinteenä.

Lönnrot ja aikalaisensa onnistuivat tallentamaan rikkaan aineiston. Niin suomalaiset saivat eepoksensa, joka nivoutui tiiviisti kansallisidentiteetin kehitykseen ja rikasti suomen kieltä.

Suomen vienalaiskylät

Suomen vienalaiskylät elivät pari sataa vuotta tiiviissä vuorovaikutuksessa itärajantakaisten vienankarjalaiskyläiden kanssa. Kun kanssakäyminen itärajan yli tyrehtyi 1920-luvulla, Kuivajärvi, Hietajärvi ja Rimpi jäivät vienalaiseksi saarekkeeksi Suomessa.

Vienalaiskylillä myyttinen tarusto, jossa eletävän ajan ja paikan rinnalla sijansa sai ikuinen ja tuonpuoleinen, eli pitkään osana ihmisten arkea. Kylien perinteisessä, luontosidonnaisessa elämäntavassa ympäröivät erämaat ja kalavedet olivat elintärkeitä. Taito lukea luontoa merkitsi huomisen turvaa.

Vuodenkiertoa rytmitti luonnon rinnalla ortodoksinen kirkkovuosi, joka alkaa syyskuun ensimmäisestä päivästä. Silloin kirkko muistaa erityisesti luomakuntaa.

Lukuisat alueella vierailleet tutkijat ovat varmistaneet, että kylien historiasta löytyy paljon tallennettua aineistoa. Rimmin kylä asukkaineen on maalattu suomalaiseen kuvataiteeseen. Kylän Ahtosten esi-isän, Rimmin Uljaskan, tiedetään olleen mallina Akseli Gallen-Kallelalle kun taiteilija maalasi Väinämöistä Aino- triptyyksiinsä. Se on yksi osoitus siitä, kuinka vahva side alueella on karelianismin syntyyn.

Ehdotetun kansallispuiston alueella ja sen välittömässä läheisyydessä on myös lukematon määrä sotahistoriallisia kohteita. Ne rikastavat ehdotetun kansallispuiston matkailullisia mahdollisuuksia ja lisäävät seudun kulttuurihistoriallista merkitystä.

Kuivajärven ja Hietajärven maisema-alue

Ehdotetun kansallispuiston rinnalla alueen ominaisluonnetta vahvistaa Kuivajärven ja Hietajärven kylien maisema-alue. Vuoden 2001 marraskuussa perustettu alue oli Suomen ensimmäinen luonnonsuojelulain mukainen maisema-alue.

Pitkän soratien päässä avautuu kylämaisema, jossa nykyisyys ja menneisyys ovat yhtä aikaa läsnä. Vaikka moni taloista on nykyisin vapaa-ajanasuntona, kiinteistöistä ja pihapiireistä on pidetty hyvää huolta.

Suomussalmen vienalaiskylien kulttuuri- ja eräkäyntimaisemat lisättiin valtakunnallisesti merkittävien maisema-alueiden luetteloon vuonna 2021. Alueelle on esitetty valtakunnallisen maisemanhoitoalueen statusta vuonna 2024. Vuonna 2025 maisemanhoitoalue sai uuden maisemanhoito- ja käyttösuunnitelman.

Lopuksi

Suomi kantaa vuonna 2026 huolta Itä-Suomen elinvoimaisuudesta. Suomussalmen ja Kuhmon rajaseudulla huoli on jo vanhaa perua.

Rajaseudun tulevaisuuden turvaamisessa luonto- ja kulttuurimatkailulla on keskeinen sija. Suomalainen kulttuuripääoma sai rajaseudulta vahvan kivijalan, jonka varaan on yhä hyvä rakentaa uutta.

Sukujuuriltaan kuivajärveläinen Elina Hänninen toteaa vienankarjalaisuuden merkitystä nyky Suomessa kuvanneessa pro gradu-työssään, että ”muistojen ja mielikuvien kulttuuri käy keskustelua nykyisen, alati muutoksessa olevan kulttuurin kanssa”. Hänninen arvioi, että ”se kuvastaa osuvasti, kuinka kulttuurinen tieto ja julkinen toiminta luovat jatkuvasti uutta kulttuuria ja siihen liittyvää merkitysmaailmaa.”

Perinteinen luontosuhde, mytologiasta ja myyteistä voimansa saaneet, kieleltään rikkaat kulttuuriperinteet ja uskonnolliset traditiot luovat pohjan, jonka varaan uusia palveluita voidaan kehittää. Kansallispuisto tarjoaisi toiminnan kehittämiseksi nykyistä vahvemmat puitteet. Vuonna 2014 perustettu Kalevalapuisto jäi sirpaleiseksi, arvokkaiden mutta maantieteellisesti etäisten suojelualueiden kokoelmaksi.

Kansallispuiston myötä myös alueen lähiseudun asukkaat saisivat lupauksen siitä, että tärkeät virkistysmahdollisuudet ovat turvattuja myös tulevaisuudessa. Ylläpidetyt retkeilypalvelut ja jokaisenoikeudet ovat suomalaisia kansallisaarteita.

Itärajan takana Kalevalan kansallispuisto on jo olemassa, Suomesta se puuttuu. Kanssakäyminen rajan yli on nyt tyrehtynyt, mutta jos historia saa meille jotain opettaa, toinenkin aika tulee.

Kalevalan kansallispuistoksi ehdotettu alue on nimensä ansainnut. Euroopan kulttuuriperintötunnuksen vuonna 2024 saanut Kalevala on kansalliseepoksena ja osana maailmankirjallisuutta aina ajankohtainen, mutta se on sitä erityisesti nyt, kun Kalevalan julkaisusta tulee pian kuluneeksi 180 vuotta.

Ehdotamme, että Suomussalmen kunta ryhtyy välittömästi toimenpiteisiin Kalevalan kansallispuiston perustamiseksi ja huolehtii, että ehdotetulla alueella ei heikennetä kansallispuistoedellytyksiä.

Suomussalmella 27. helmikuuta 2026

Allekirjoittajat:

Ilmari Kianto -seura ry
Juminkeko-säätiö
Runolaulu-Akatemian kannatusyhdistys ry
Suomussalmen Kalevalaiset ry
Suomen luonnonsuojeluliiton Kainuun piiri ry
Toarie ja Lari Huovisen sukuseura ry
Vienan Portti Oy
Vienan reitti ry
Vienan Veräjä ry
Ylä-Kainuun luonto ry

Lisätiedot:

Anna-Leena Rauhala
puheenjohtaja
Vienan Veräjä ry
050 343 9276
alrauhala@gmail.com